

Wij zijn lichaam

Dirk van Weelden

Wij zijn lichaam

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2026

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2026 Dirk van Weelden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij B.V.,
Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam. Ook tekst- en
datamining van deze uitgave is niet toegestaan zonder
schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Voor de productie van de boeken van Querido wordt alleen
gebruikgemaakt van duurzaam en verantwoord geproduceerd papier.

Omslag Roald Triebels
Omslagbeeld Dirk van Weelden
Foto auteur Lionne Hietberg
Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 253 1812 3 / NUR 320
www.querido.nl

Inhoud

De Alfabetmachine 7

De transdigitale schrijfmachine 55

De Galerij 74

De brief en de letteren 104

Het bos en het bord 166

Kunst in het wild 223

1 In de schulden 223

2 Drie noodzakelijke ficties 245

3 Tribalisme, de kleine filosoof en de
ondergedoken kunstenaar 257

De oudste dans 276

Bibliografie 345

Woord van dank 349

Illustratieverantwoording 351

De Alfabetmachine

Lichamen net als wij

Als liefhebber van schrijfmachines heb je plezier van een type stadsfiets dat ook wel bakkersfiets genoemd wordt, met een fors bagagerek aan het stuur. Op zo'n fiets reed ik op een frisse en bewolkte dag naar Geuzenveld, een uit de jaren vijftig stammende wijk in de westelijke tuinsteden van Amsterdam. De voortvarende stadsvernieuwing van de voorgaande tien jaar had de grauwheid en de desolate sfeer niet kunnen verdrijven. Het was nog zo vroeg in het voorjaar dat er nergens iets van groen of een andere kleur in de openbare ruimte te ontdekken viel. Ik parkeerde mijn fiets aan een pleintje op de kop van een rij woonhuizen, die haaks op de weg waren gebouwd en omringd werden door krappe tuintjes. Het huis aan het pleintje was ooit als winkelpand bedoeld geweest. Nu leek het bedrijf opgedoekt, het pand stond leeg. In de voormalige winkel lagen losse krantenpagina's lukraak over de vloer verspreid. Binnen hing licht, misschien nog oud winkellicht, dat een slag grijzer was dan het licht op straat. Nergens iets te zien wat verraadde wat voor zaak hier gezeten had. De ontmanteling was grondig en totaal.

Aan de zijkant aanbellen, had de vrouw gezegd. Een heldere, gereserveerde stem met een licht Duits accent. We telefoneerden nadat ik op Marktplaats kenbaar had gemaakt

dat ik belangstelling had voor haar Olympia SM3-schrijfmachine. Door het melkglas in de voordeur – waarschijnlijk nog uit de periode van oplevering eind jaren vijftig – zag ik haar aankomen.

‘Komt u binnen.’ Een stevige hand, koel, een zachte huid.

Door haar ruim bemeten gouden bril keek ze me kalm en onderzoekend aan. Grijsblauwe ogen in een smal gezicht, omringd door verzorgd halflang grijs haar. Het was eigenlijk geen haar, maar een kapsel. Ze liep voor me uit, rechtop en kordaat. We kwamen in een keuken, ook helemaal ontruimd, op een tafel en drie stoelen na. Een koffiezetapparaat op het aanrecht bij het stopcontact. Even later zaten we met een kop koffie aan die tafel. Een speculaasje erbij uit een stokoude maar nog gave koektrommel.

Ja, ze gingen verhuizen. Haar man had bijna vijftig jaar een fietsenwinkel gehad, maar het ging niet meer. In Nieuw Sloten hadden ze een heel comfortabel appartement gevonden. Haar Nederlands was onberispelijk, maar de licht vertraagde dictie gaf de indruk dat iedere zin nog altijd wat moeite kostte.

Net op het moment dat ik me zorgen begon te maken omdat ik nergens een schrijfmachine zag, kwam haar man binnen. Uit een knalgele Jumbo-tas haalde hij de koffer met daarin de Olympia SM3 tevoorschijn. Het was een magere man, met een trage en onopvallende lichaamstaal. Hij schonk me een zachtmoedige, zelfs onderdanige glimlach en ging aan tafel zitten met een kop koffie. Zijn vrouw wachtte tot hij de koffieroom in zijn kopje geschonken had en vertelde toen op een rustige toon dat ze niet lang na de oorlog ‘als meisje’ uit Oostenrijk naar Nederland was gekomen. De man roerde in zijn koffie zonder geluid te maken. Hij keek daarbij nauwlettend naar het gezicht van zijn vrouw.

‘Ik nam de schrijfmachine mee, om geld te verdienen. Ik had heel goed leren typen op school.’

Ze had de sprong gewaagd, omdat haar oudere nicht al voor de oorlog in Rotterdam als kindermisje had gewerkt en inmiddels in Den Haag woonde. Die kon haar voorlopig onderbrengen en op weg helpen.

De man sprak eindelijk, vulde haar aan. ‘De mensen waren bang – Koude Oorlog, hè. De Russen liepen rond in Wenen, er was een IJzeren Gordijn, je wist niet of Oostenrijk communistisch zou worden en zo.’ Hij had een stevig Amsterdams accent en praatte wat ongearticuleerd. Het klonk naar een slecht passend kunstgebit.

Ze zei: ‘Ik hoopte op een nieuw begin. Ik had vooral genoeg van die nazimentaliteit, en die was niet zomaar weg na ’45.’

Om aan te geven dat dit onderwerp afgesloten was trok ze de koffer naar zich toe en maakte het deksel los. Daar verscheen de Olympia Schreibmaschine Mittelgroß, het draagbare model tussen de Schreibmaschine Flach, de lichtgewicht machine voor op reis, en de kantoormachine, de Schreibmaschine Groß, de SG1, het paradepaardje van de Olympia Werke. Een bedrijf oorspronkelijk uit Erfurt, in het oosten, dat na de oorlog opnieuw was opgericht, in Wilhelmshaven, West-Duitsland.

Dit was een matgroene metalen SM3, met smalle chromen strips, de merknaam in vloeiend *faux* handschrift. Glanzende diepgroene Duitse toetsen met een ü en ö en ß.

Alles straalde de moderne, verstandige opgeruimdheid van de jonge Bondsrepubliek uit. Ergens begin jaren vijftig had deze machine de fabriek in Noord-Duitsland verlaten en was in Wenen aangekocht door deze vrouw. Een schrijfmachine zoals deze kostte destijds ongeveer een modaal maandinkomen. Een kostbaar productiemiddel.

Zoals te verwachten viel: nergens roest, vuil of stof. Mijn handen jeukten. Uit mijn schoudertas haalde ik een map met A4'tjes en draaide er eentje in de machine. Spatscherpe letters, klassiek Duits lettertype, pica, oftewel 10 letters per inch. Alles liniaalrecht uitgelijnd. Geen priegelige kantoorletter, maar eentje waarin je graag een brief ontvangt.

De aandrijving was nog altijd strak en precies, de veren hadden kracht, de wagen liep licht, rees recht en zonder al te veel moeite. Kantlijninstellingen en de bel werkten. De aanslag was niet vederlicht, maar dat was ik gewend van de Olympia's. Zolang het niet te veel was, wekte enige weerstand in de toetsen juist de lust op de machine te bedienen. Om energiek de letters op het papier te leggen – neer te hameren – en zo de zinnen zichtbaar te maken die in het hoofd ronddansten. Ik kon mijn enthousiasme niet verbergen, ik zat te schuiven op mijn stoel en typte in rap tempo een half velletje vol. Allemaal onzin over de serene rust in de straten van Geuzenveld, de betegelde pleintjes om te voetballen, waaromheen de rozenbottelstruiken stonden. Toen ik de vrouw aankeek zag ik voor het eerst iets van plezier in haar ogen.

'Ik ben blij dat ik niet meer hoef te typen,' zei ze, 'maar het is mooi te zien dat u zo'n plezier hebt met het oude ding.' Een glimlach die haar op slag decennia jonger maakte. Ze kon het niet laten op te merken dat ik het als typist niet zou hebben gered. 'Blind typen is onmogelijk met twee vingers,' zei ze, 'dat wordt een knoeiboel.' Waarop ik kon antwoorden dat ik voor het plezier op schrijfmachines schreef en het niet nodig had om blind te typen.

Ze zweeg, het was duidelijk dat ik haar beledigd had. Haar Oostenrijkse geduld met mij was op slag uitgeput. Ze zuchtte en tikte met twee open handen zachtjes op haar

bovenbenen. Opmaken was de boodschap.

Ik overhandigde de afgesproken vijftien euro en klemde het deksel weer op de koffer. De vrouw vouwde het stapeltje biljetten met kracht tot een vierkantje en stak dat met een geroutineerd gebaar in de zak van haar vest. De man maakte zich uit de voeten toen de vrouw en ik elkaar een hand gaven.

Pas toen ik met een elastieken spin de koffer van de Olympia op het bagagerek van de fiets vastzette, hoorde ik de deur in het slot vallen. Ze had me dus in de deuropening staan nakijken: hoe ik met de koffer naar de fiets was gelopen, die van het slot had gehaald en de koffer voor op de fiets ging vastzetten. Moeilijk te zeggen waarom, maar het was een pijnlijk geluid waarmee die deur dichtviel. Zou ze nu terugdenken aan de eerste typeklussen hier in Nederland, haar gevoel van triomf om het eerste verdiende geld? Was ze met haar nicht uit eten gegaan als bedankje? Of had ze dat ene hoedje gekocht bij Metz waarvan ze wist dat haar nicht ervan droomde? Misschien dat er, kijkend naar de verdwijnende schrijfmachine, lang verdrongen herinneringen naar boven kwamen aan de grimmige eerste jaren hier. Beelden van gemene klootzakken, ijskoude secreten die misbruik hadden gemaakt van haar situatie.

De zware, trage tijdruimte van Geuzenveld daalde op me neer. Het had een verstikkend effect. Weg hier! Zodra ik in beweging was gekomen en vaart maakte leek het grijze licht naar lichtere tinten te verschieten.

Erfgoed

Eind jaren tachtig van de twintigste eeuw was de digitalisering zo ver voortgeschreden dat ook scholen, kantoren, overheidsinstellingen en het grote publiek de schrijf-

machine aan de kant begonnen te zetten. In een paar jaar tijd zou duidelijk worden dat de schrijfmachine niet langer een economisch doelmatig productiemiddel was. Ze werd afgedankt, haar tijd was voorbij. In 1988 verscheen er een boek waarvan de titel een triomfantelijke overwinning uitspreekt: *The Mac Is Not a Typewriter*, door Robin P. Williams. In het boek legt de auteur haarfijn uit hoe je als doorsneeburger met een computer professioneel ogend drukwerk maakt met behulp van een tekstverwerkingsprogramma. Het gaat over kolommen, witregels, lettertypes, voetnoten en automatisch nummeren. En het maken van spreadsheets, diagrammen en grafieken.

In *Een jaar in scherven* van Koos van Zomeren, een dagboek in de reeks Privé-domein, dat ook in 1988 verscheen, staat in het hoofdstuk 'December' een passage waarin de auteur vertelt hoe zijn schrijfmachine kapotgaat en hij een nieuwe koopt. Bij Hoffschlag in Utrecht:

Weggestopt tussen bergen elektronica staat een tafeltje met traditionele apparatuur, vier, vijf modellen. 'Veel keus is er niet,' zeg ik om iets te zeggen, want mijn keuze staat al jaren vast: Adler Gabriele. 'U mag blij zijn dat ze nog gemaakt worden,' antwoordt Hoffschlag gemelijk. Hij bedoelt dat ik blij mag zijn dat hij ze nog wil verkopen. Dingetjes van vier-, vijfhonderd gulden, terwijl de pc's en beeldschermen en andere wondermachines tot aan het plafond zijn opgetast. Een paria: iemand die een schrijfmachine gebruikt.

In hetzelfde jaar opende in Tilburg het Scription zijn deuren. Het adverteerde zichzelf als museum voor schrifttechnologie. Van ganzenveer tot loodzetsel, van schrijfmachine tot linotype. Behalve potloden, balpennen en antieke

rekenmachines werden er ook elektronische schrijfmachines, pc's en printers tentoongesteld. Ter gelegenheid van de opening van het Scription hield Rudy Kousbroek een lezing, die niet veel later werd afgedrukt in het Cultureel Supplement van *NRC Handelsblad* onder de titel 'De geest van de schrijfmachine'.

Het stuk opent met Kousbroeks afgrijzen bij het zien van hedendaagse films waarin de meest fantastische antieke auto's ooit gemaakt verongelukken. Onvervangbare, unieke machines die achteloos, als special effect in een spannende film, worden vernietigd. Je zou die klassieke technologie, of het nu om radio's, klokken of oceaanstomers gaat, willen bewaren. Hij bekent dat hijzelf ook van alles van de vernietiging wil redden. Hij verzamelt auto's, klokken, piano's, oude wetenschappelijke instrumenten en: schrijfmachines. Niet altijd met succes. Hij dacht tientallen schrijfmachines veilig weg te bergen in een kelder bij vrienden, die vervolgens onder water liep. Ook bewaren is hachelijk.

Industrieel erfgoed is een culturele industrie geworden, volgens Kousbroek, en daarmee een beleggingsobject. Zoals dat het geval is bij antiek zilver, etnische kunst en zeldzame flessen wijn. Dat getuigde van een vooruitziende blik: bij veilinghuizen als Christie's worden inmiddels antieke wetenschappelijke instrumenten, stoommachines, oldtimers en zelfs antieke elektronica voor kapitalen verkocht.

Waarom zou je schrijfmachines bewaren? Echt veel geld worden die nooit waard. Het zijn in technisch opzicht bepaald geen wereldwonderen, eerder op massale schaal slim toegepaste overbekende principes en vindingen, een klein beetje complexer dan een racefiets. Een geheim is er ook niet in schrijfmachines te vinden, zoals je dat kunt ver-

moeden in een Stradivarius. De tekst die eruit komt heeft geen waarneembaar mysterieus extra aura. Het zijn de letters van het alfabet, in inkt op papier.

En toch. Schrijfmachines kun je zien als monumenten voor een fase in de schrifttechnologie, en dan is er een cultuurhistorische reden om ze te bewaren. Maar er is nog iets, betoogt Kousbroek, en dat overstijgt de historische betekenis. Schrijfmachines kunnen een sterke ontroering oproepen, zoals een stuk muziek of een schilderij. Dit is de laatste alinea van het artikel:

Er is iets waarvoor precies dezelfde vragen gelden, die dan op precies dezelfde manier beantwoordbaar zijn, en dat is kunst. Bijna altijd zijn de eerste voortbrengselen van een beginnende techniek als kunstvoorwerpen te zien, en niet alleen maar om hun 'aandoenlijke' uitwendige vorm. Het is opvallend dat deze bewaarlust ook altijd verbonden is aan criteria van oorspronkelijkheid, van authenticiteit. Een antieke schrijfmachine kan, zoals wij al zagen, niet onthullen hoe een oude tekst moet worden gelezen; toch verlangt men, net als voor een antieke piano, dat hij op de oorspronkelijke manier kan functioneren. Het is niet alleen begonnen om de zichtbare machine, het is ook nodig dat het 'werkt', en dat is iets onzichtbaars, het is het denkbeeld dat daarvoor niet bestond, uitgedrukt in metaal. En het zit er nog in, het is er blijven wonen; dat zonderlinge mechanisme met al die stangen en hefboomen is het huis van iets onsterfelijks, iets dat, zoals alle kunst, gesitueerd is buiten de tijd.

Deze redenering veronderstelt dat het de technische en economische afdanking is (ze verschijnen als aandoenlijk,

oftewel gebrekkig) die de ontroering om het tijdloze en authentieke mogelijk maakt. Kousbroek herneemt hier een gedachte van mediasocioloog McLuhan uit de jaren zestig: economisch overbodige media en technologie worden automatisch geleiders voor cultureel-artistieke energie. De ontroering die Kousbroek aanhaalde, die esthetische ontroering om de achtergelaten, kwetsbare oerversie van een groots idee, die te voelen is jegens oude schrijfmachines, diende als warme aanbeveling om het Scription te bezoeken. Vooral aan leraren, om hun klassen te laten kennismaken met de geschiedenis van het schrift.

Voor hem was het Scription het logische huis voor de geest van de schrijfmachine: een veilig depot, toegewijde curatoren, fraai uitgelichte vitrines met bijzondere en vooral werkende machines en heel veel deskundige uitleg. Maar is het museum de natuurlijke plek van de schrijfmachine, die ontroerende overbodige technologie? De gehoopte continuïteit en toegankelijkheid zijn er in ieder geval niet mee gewaarborgd. In 2011 is het Scription door de bezuinigingen op cultuur opgedoekt.

Er is een andere manier om tegen de hang naar bewaren, koesteren en redden aan te kijken, eentje die haaks staat op het inbalsemen in een museum. De Engelsen hebben er een lekker rijmende uitdrukking voor: *use it or lose it*. De geest van de schrijfmachine zal in een museum verpie teren, omdat hij voor zijn voortbestaan meer nodig heeft dan vitrines, rondleidingen en Kousbroeks contemplatieve ontroering. Alleen erbuiten, in het wild, heeft hij een kans op overleven. De geest van de schrijfmachine overleeft door de machines te gebruiken. Op die manier blijft de noodzaak bestaan voor ze te zorgen, de kennis erover en de emoties die ze kunnen oproepen in leven te houden.

Om een Stradivarius te behouden door hem te gebrui-

ken, en daarmee te redden, zowel in technische als in culturele zin, heb je een heel goede violist nodig en liefst een flink publiek dat viool en violist in leven houdt. Dat ligt bij schrijfmachines gelukkig anders. In tegenstelling tot Rolls-Royces, Hispano Suiza's, wetenschappelijke instrumenten en Stradivarius-violen zijn schrijfmachines niet zeldzaam en duur, maar massagoed. Er zijn er honderden miljoenen van gemaakt. Net als telefoons, zakmessen en koffiemolens waren ze overal te vinden. Misschien niet rond 1900, maar vanaf de jaren dertig van de twintigste eeuw had iedere school, ieder kantoor of bedrijf (zelfs eenmanszaken als loodgieters en kolenboeren) een schrijfmachine. Na de Tweede Wereldoorlog hadden meer en meer mensen draagbare machines in huis. Voor de studie, voor sinterklaasgedichten en bruiloftsliederen. Maar ook werden er brieven en uitnodigingen op geschreven en werd er het typewerk op gedaan voor de vakbond, de vereniging, de kerk of de sportclub. Die draagbare machines werden steeds lichter en goedkoper. En net als de elektronica in de eenentwintigste eeuw werd de vormgeving kleuriger en aantrekkelijker.

Er komen geen nieuwe schrijfmachines meer bij, maar ze zijn overal. De diversiteit van het aanbod is enorm. Van negentiende-eeuws zwart gietijzeren antiek met in goud geverfde decoratie, tot plastic in knallende kleuren. Van imposante kantoorkolossen tot analoge laptops. Degelijk Zwitsers, stijlvol Italiaans, robuust Amerikaans, praktisch West-Duits, anders-praktisch op z'n Oost-Duits, wiebelig Joegoslavisch en blikkerig Japans. Je vindt ze in uitdragerijen, op vrijmarkten, in kringloopwinkels, op Marktplaats en andere internetmarkten als eBay, Etsy en Catawiki. Er zijn YouTube-kanalen van schrijfmachineliefhebbers met tips en ervaringen. Er zijn bedrijfjes die de allerbeste ma-

chines in de allerbeste staat te koop aanbieden.

Mijn ervaring is dat als je aan iedereen vertelt dat je van schrijfmachines houdt, na verloop van tijd vanzelf mensen naar je toe komen en vragen: mijn moeder gaat naar een verpleeghuis, we hebben een schrijfmachine gevonden, is dat iets voor jou? Aan een schrijfmachine komen is niet moeilijk. Je vindt opknappertjes die je gratis meeneemt, goed werkende exemplaren voor een paar tientjes en perfect gerenoveerde klassiekers waar je honderden euro's voor neertelt. Want ja, er zijn nog steeds reparateurs, er komen er zelfs nieuwe bij. Frisse lintjes koop je gewoon bij de kantoorboekhandel of ze zijn binnen een paar dagen in huis via de webshop, net als een paar sneakers.

Een daad van verzet

Leg eens aan een digitaal inheemse uit wat dat is, een schrijfmachine. Het snelst snapt ze het als je vertelt dat het een printer is die met de hand wordt aangedreven. De typist, dankzij spierkracht, zenuwstelsel en brein, belichaamt dus de batterij en de motor, maar ook het besturingssysteem, het werkgeheugen en de software. De tekst komt eruit op papier en inkt, en dat is zoals bekend een extreem stabiel opslagmedium. Als je bespaart op licht en zilvervisjes op afstand weet te houden, gaat die eeuwen mee. Veilig is de schrijfmachine ook. Het is een systeem zonder ingebouwd geheugen. Upgrades zijn overbodig. Er valt niets te verstoren of te stelen. Virussen, malware, gijzelsoftware en datalekken hebben geen greep op de hier verwerkte informatie. Wil je alsnog delen wat je geschreven hebt, dan maak je met je telefoon een pdf van je getypte vellen, die je naar de duvel en zijn ouwe moer kunt versturen. Een kwestie van seconden.

Het is waar dat schrijven op schrijfmachinetoetsen zwaarder gaat en minder snel dan aan een laptop. In tegenstelling tot het werk in een tekstverwerkingsprogramma kun je geen tekstblokken met één druk op de knop verplaatsen. Iets automatisch opzoeken in de tekst zit er niet in. Zelfs het verbeteren van typefouten is een tijdrovend karweitje met kalkpapiertjes of vloeibaar papier.

Maar wat mensen vergeten is dat met digitale machines op een andere manier veel tijd wordt verloren en verspild. De snelheid van de computer maakt dat er aanvankelijk veel te veel wordt opgeschreven en wat de tekststructuur betreft wordt vooral veel in het vage gelaten. Het voorlopige van de virtuele elektronische tekst veroorzaakt op die manier extra werk en ruis. Geschuif en gehussel, invoegen en weghalen. Het menselijk brein is razendsnel, maar vooral als het niet wordt onderbroken en afgeleid door onzinnige details, ruis en een overdadig keuzemenu. Hoe meer het schrijven in het hoofd van de gebruiker plaatsvindt, hoe minder de snelheid van de gebruikte apparatuur ertoe doet.

De subtiele weerstand van de mechanica versnelt en verscherpt het proces van formuleren. Aan een schrijfmachine is het gevoel van urgentie, van nu of nooit, sterker. Dat helpt. De herrie, de moeite, de bewegende onderdelen, de geur en de handelingen die nodig zijn om papier te verwisselen – het eist alle aandacht op, maximaliseert de focus. Afleiding wordt onwaarschijnlijk.

De schrijfmachine roept een voortdurende druk op meer structuur toe te voegen aan het geschrevene, zowel van tevoren als tijdens het schrijven. Omdat het achteraf toevoegen van orde te veel tijd kost. We denken aan het gehannes met schaar en lijm. Waarschijnlijk is dat ook de reden dat teksten die gemaakt worden met de handmatige printer

doorgaans beknopter zijn. Dat komt de helderheid en leesbaarheid alleen maar ten goede. Meer nadenken, minder typen.

De aanschafkosten van de handmatige printer zijn erg laag. Tegenwoordig heb je vanaf vijftig euro een uitstekend werkend exemplaar. Daar komt nog bij dat er tot in lengte van dagen alleen papier en inktlintjes nodig zijn. Er zijn geen energiekosten. Het zijn extreem duurzame instrumenten. Er zijn geen scherm, batterij of toetsenbord die kunnen verslijten. Een handmatige printer vraagt erom goed schoon gehouden te worden en eens in de zoveel jaar even te worden nagekeken. Meer is niet nodig. Schrijfmachines leven langer dan hun gebruikers.

Data en het geschreven woord

Het is een oneigenlijke vergelijking, dat weet ik ook wel. De tekstverwerker heeft grote voordelen, en het is achterlijk die niet te gebruiken. De digitale machine kan oneindig veel meer dan schrijven. Dat is fantastisch, maar nu ook juist het probleem. Met al die ruis en afleiding, met dat oneindige labirint aan keuzemenu's, is het voor het schrijven een verre van gunstige omgeving. Wie gaat er zitten schrijven midden op de kermis waar alle vrienden en collega's rondlopen en je voortdurend wordt benaderd door kooplui en bedelaars?

En toch is er een goede reden om de oneigenlijke vergelijking te maken, en dat is dat er iets gekks is gebeurd met het geschreven woord in een digitale cultuur. Het is goed daar even bij stil te staan. Wij mensen zijn sociale dieren die leven in taal, in zinnen. De naties, streken, steden, de klasse, beroepen en gemeenschappen waarin we leven hebben allemaal hun eigen talen en dialecten. De

vorm van de menselijke taal met de meeste status, het geschreven woord, heeft zijn bevoorrechte maatschappelijke positie verloren. Niet de logica en sociale dimensie van de menselijke taal, maar de technische mogelijkheden van data zijn de norm geworden.

Data, en de bijbehorende protocollen en algoritmes, bestaan uit binaire code; die zorgen ervoor dat alle informatie gelijkgeschakeld kan worden, ongeacht of die uit letters, getallen, geluid of beeld bestaat. Beurskoersen, pornofilms, meetresultaten van een radiotelescoop, omgevingsvergunningen, foto's van beeldende kunstwerken, telefoongesprekken, Mongoolse klassieke muziek, een programma voor het aansturen van een lasrobot, televisiejournaals, websites met chatforums voor diabetespatiënten, filmpjes waarin honden van trapjes vallen of mannen levende kikkers doorslikken en de verzamelde werken van Samuel Beckett – dankzij de binaire code zijn al die krankzinnig verschillende zaken gereduceerd tot data die kunnen worden bewerkt, geanalyseerd, bewaard en doorgestuurd door machines. Het zijn de statistische analyse en de performatieve en commerciële potentie die de waarde uitmaken, niet de inhoud van de data of hun betekenis. Dankzij digitale media kan alle informatie zich als geld gedragen: quasi-immaterieel, gewichtloos, wrijvingsloos, met de snelheid van het licht: puur symbolisch, met een waarde los van de materie, los van mensen. Die ontastbare data suizen onzichtbaar over de aarde, door kabels en via satellieten. Ze wonen in plastic apparaten en dozen, bezet met knipperende lampjes. Om de paar jaar gooien we die omhulsels weg, omdat ze verouderd, versleten, inefficiënt geworden zijn. In zo'n wereld is het niet zo gek dat we een affiniteit, ja een solidariteit ontdekken met mechanische machines.